

مرکز بررسی‌ها و مطالعات راهبردی - نکته روز شماره ۲۲ - چهاردهم آبان ۹۳

لزوم پیوستن کشور به زنجیره ارزش جهانی

حبیبه فتحی

توضیح اجمالی:

آخرین یافته‌های سازمان همکاری و توسعه اقتصادی OECD تاکید می‌کند که نقش برخی "نهاده‌های واسطه‌ای" مانند طراحی کالا، تدارکات و پشتیبانی تجاری، تحقیق و توسعه، بازاریابی و داشتن نام تجاری معتبر در ایجاد ارزش افزوده کالا و خدمات در هر کشوری را باید جدی‌تر گرفت.

آنها نشان می‌دهند ارزش افزوده این "نهاده‌های واسطه‌ای" بیش از ۵۰ درصد از ارزش تجارت کالایی و ۷۰ درصد از ارزش تجارت خدمات در جهان را در برمی‌گیرند. در واقع، همه این اجزاء ناملموس بخشی از یک زنجیره ارزش جهانی (GVC) هستند که با زنجیره‌ای نامریی به زنجیره تولید فیزیکی در کشورهای مبدأ گره می‌خورند. برای بسیاری از کشورها، ارتقاء موقعیت در زنجیره ارزش و افزایش سود حاصل از جهانی شدن در حال حاضر از مهم‌ترین اولویت‌های سیاستی است.

از آنجا که تجارت و جذب FDI مهم‌ترین کانال‌های انتشار دانش بین‌المللی و مشارکت در ایجاد زنجیره ارزش افزوده جهانی هستند، کشورهای دارای نسبت بالای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به تولید ناخالص داخلی نشان داده‌اند که توانسته‌اند با ارتقاء نقش نهاده‌های واسطه‌ای در اقتصادهای خود هم‌پیوندی مثبتی با زنجیره خلق ارزش جهانی برقرار سازند. واقعیت نشان می‌دهد بدون اتصال به این زنجیره، اراده ملی دولت‌ها و یا بنگاه‌ها برای تسخیر بازارهای جهانی کفایت نخواهد کرد.

¹ global value chain

بخشی از عملکرد ضعیف کشورمان در سطح بین‌المللی در برخی از نهادهای واسطه‌ای مانند طراحی کالا، تحقیق و توسعه، بازاریابی، تدارکات و پشتیبانی تجاری، دارا نبودن نام تجاری معتبر و... بواسطه دور ماندن ایران از جریان مشارکت با شرکت‌های چندملیتی و در نتیجه عدم انتقال فناوری و دانش به داخل از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در بخش‌های دارای مزیت کشور در حداقل دو دهه اخیر ناشی شده‌است. در سال ۲۰۱۲ سهم کشورمان از ۱۳۵۱ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در جهان تنها ۵ میلیارد دلار بوده‌است که آن هم بخش نفت و گاز را هدف گرفته بود و دیگر بخش‌های صنعتی از این مشارکت سهم چندانی نبرده‌اند. بخشی دیگر از عملکرد نامطلوب به ناکافی بودن روند اصلاحات، سرعت پایین آنها و عدم رفع برخی مشکلات ساختاری برمی‌گردد.

مجمع جهانی اقتصاد، ایران را در میان ۱۴۲ کشور جهان از نظر شاخص سرمایه‌گذاری بنگاه‌ها در تحقیق و توسعه در رده ضعیف ۱۰۲ و از حیث همکاری صنعت و دانشگاه در تحقیق و توسعه در رده ۹۲ رتبه‌بندی نموده‌است. در شاخص عملکرد لجستیکی کسب رتبه ۱۱۲ در سال ۲۰۱۲ از ناکارآمدی و ضعف فرآیند پشتیبانی تجاری در کشور حکایت می‌کند، به گونه‌ای که به طور مثال زمان مورد نیاز برای واردات به ایران دو برابر عربستان و هزینه آن سه برابر این کشور شده‌است. ضعف در بازاریابی و بازار رسانی به تداوم روند خام‌فروشی، صادرات فله و ارزان‌فروشی کالاهای صادراتی انجامیده‌است و عدم حضور بنگاه‌های ایرانی در لیست ۵۰۰ نام تجاری برتر در جهان به معنی آن است که بنگاه‌های کشور تا جهانی شدن راهی دراز را در پیش‌روی دارند.

نکات کلیدی:

جهت کسب بهترین شیوه‌ها و برنامه‌های ظرفیت‌سازی لزوم پیوستن کشور به زنجیره ارزش جهانی ایجاب می‌کند که ابتکارات ذیل عملی شوند:

۱- نقش برخی "نهادهای واسطه‌ای" مانند طراحی کالا، تدارکات و پشتیبانی تجاری، تحقیق و توسعه، بازاریابی و داشتن نام تجاری معتبر در ایجاد ارزش افزوده کالا و خدمات در هر کشوری را باید جدی‌تر گرفت.

۲- تجهیز زیرساخت‌ها و خدمات مربوطه و ارائه مشوق‌ها و تسهیلات حمایتی به شرکت‌های چندملیتی در مناطق پردازش صادرات بعنوان درگاه ورودی جذب فعالیت‌های آنها.

۳- برنامه‌های توسعه صنعتی منطقه‌ای با تمرکز بر آزادسازی و تسهیل فرآیندها و ایجاد سازوکارهای تشویق سرمایه‌گذاری و تجارت مورد توجه قرار گیرد. ایجاد خوشه‌های صنعتی در مناطق مرزی با هدف جلب حمایت شرکت‌های چندملیتی مثال خوبی است.

۴- آن دسته از ابزارهای سیاستی که به طور همزمان روی جریان سرمایه‌گذاری و تجارت در زنجیره ارزش جهانی تاثیر گذار هستند، با دقت در کشور پیاده شوند.

